

Karel Sýs

Stroj času

... Maje možnost opatřit tyto čtyři poémy jakousi předmluvou, mohu volit mezi vyznáním a dokumentem. Jistě by bylo možné sugerovat čtenáři a posluchači, že jsem svými básněmi „chtěl říci“ právě jen to a nikoli ono. Ale na to je už pozdě. Jednou nechycená myšlenka se honí ještě obtížněji než onen legendární „bych“.

Raději tedy pár slov o jejich vzniku. Jsem básník vysloveně letní. Na podzim, v zimě a na jaře si bez viditelného řádu zaznamenávám každý básnický nápad, abych na prahu léta shromáždil nepřehlednou kupu popsaných papírů, okrajů z novin, vstupenek a ubrousků.

Zatímco se většina lidí těší na dovolenou, vzmáhá se ve mně obrovská chuť hníst tu beztvárovou papírovou masu a zároveň i strach. Což je k básnické práci zapotřebí odvahy? ptají se horolezci, cestovatelé a piloti. Ano, nelze nikdy sebrat dost odvahy k usednutí nad docela prázdný papír, na němž se má odehrát zážrak stvoření něčeho z ničeho.

Já navíc — jak jsem již uvedl — píšu pod dotěrným tlakem času. Asi jako Amundsen, který věděl, že musí dorazit k pólu a pak zpátky na pobřeží ještě do příchodu antarktické zimy.

A tak jsem napsal Dlouhé sbohem za dva dny — 25. a 26. července 1975 (tedy na své dvacáté deváté narozeniny), Americký účet za čtyři dny v září 1976 v istrijském Piranu, Šest lidí v bytě za tři dny v červenci 1979 na Ždání a Stroj času od 9. do 15. srpna 1982, opět na Slapech, hnán touhou vytrhnout se — aspoň na čas — ze zubů poezie, zubů, které nepustí...

Karel Sýs

K tomuto básnickovému sdělení ještě dva citáty z jeho předmluvy k výboru veršů v edici Pegas (1981):

„Když jsem dopsal poému Dlouhé sbohem, zbývalo mi už jen zahladit v básni čtyři švy. Jel jsem z Kobylis do Botanické zahrady, abych se nadýchal vzduchu tropického skleníku, v němž právě kvetla Regalia královská a banánovník ukrýval pod listy hnízdo zelených, ještě hubených hádků. Vrátil jsem se domů, vytáhl ty čtyři stehy a bylo to. A nikdy na to nezapomenu.“

To je přiznání hodné básníka. A druhý citát, uzavírající vzpomínku na zážitky dětství, které jsou (a vlastně také ne) minulostí: I fotografie, které tyto vzpomínky zachytily v průsečnicku času, „zestárly, zkorovatěly a zežloutly. Zbyla mi však poezie, daleko mocnější temná komora, daleko spolehlivější stroj času... Poezie je účinnější než vývojka a rychlejší než světlo a jako ve skvělé kartotéce jsou v ní uloženy události minulosti a budoucnosti.“

Poezií je pro Sýse veškerá skutečnost, jde jen o to, neminout ji a způsobit — ve vzácné chvíli — krátké spojení, v němž je počat zárodek básně. V jedné ze svých „stručných“ básní (podstatným rysem metodologie Sýsovy tvorby je stálá polarita mezi krátkými básněmi — někdy až básní-proverbem — tradičních formálních struktur a širokým volným veršem — někdy i prózou — jeho postpoetických poém), a uslyšíme ji na této desce zhudebněnou, to říká přesně:

Spojit děje které spolu nesouvisí
dávát dohromady zítra dnes a kdysi
věci které opuštěny nejsou krásné
to je kouzlo čest a úděl básně

Odpovědný redaktor nahrávky Jiří Šrámek

Zvuk, střih a mixáž Ivan Mikota

Nahráno 23.—26. května 1983 v pražském studiu Lucerna

Z repertoáru Violy

(Ve spolupráci se Svazem českých spisovatelů)

Cover design © Martin Dyrynk 1984

Illustration © Stanislav Vajce 1984

Cover photo © Vojtěch Písařík 1984

Sleeve-note © Karel Sýs, Vladimír Justl 1984

Odpovědná redaktorka obalu Jana Řehořová

Printed by Severografia Děčín

Dlouhé sbohem — Šest lidí v bytě
Americký účet — Stroj času

Vybral a sestavil dr. Vladimír Justl, CSc.
Hudba Štěpán Rak

Stáje kariéry / Paštel / Dlouhé sbohem /
Herkulova práce / Šest lidí v bytě / Něžná /
Noční poslech

Americký účet / Krátké spojení /
Stroj času / Tráva

Štěpán Rak — kytara
Recitují a zpívají
Viktor Preiss a Pavel Soukup
Režie Vladimír Justl

Touto poetikou krátkých spojení se Sýs hlásí k apollinairovs tradici moderního umění — však také Apollinaira překládal, tvořil dokonce novou, současnou podobu Pásma. Ve Stroji času nejzrozsáhlejší a umělecky nejpozoruhodnější Sýsově poémě (a nejen zde), je tento vliv až čítankově patrný. Nejde ovšem příměrně o to, že Sýs dokonce Pásmo parafrázuje či chcete-li cituje (podobných „citací“ a odkazů najdeme u něho mnohem více, především Nezval, Wolker, Rimbaud, ale i Mácha, Šrámek, Hlavan aj.), ale jediné a hlavně o to, že Sýs navázal na Apollinairovu metodu, že jeho Stroj času je nejen pokusem o průřez, ale i pámem složeným ze střípků zdánlivě nesouvisejících dějů a reálií, které vytvářejí kaleidoskopický obraz skutečnosti, a to nejen vnější (báseň je vystavena z konkrétních znaků), ale především té básnickovy: skutečnosti jeho vidění. Řečeno jinak: Sýs je v tomto díle dítětem svého věku, jeho báseň je skutečně věrným odrazem jeho samého a objektivní reality, kterou žije (ne že pouze v ní žije). Stroj času (ale zase: platí to do jisté míry i o ostatních jeho textech) je báseň skládanka, moderní stavebnice, ať už takové hvězdné nebe, na němž kromě hvězd „žijí“ družice, dílo čího věku. Sýs navázal na Apollinairovu metodu a naplnil ji novým pocitem a novou skutečností, vědomím člověka, který už nežil na počátku druhé dekády 20. století (ve chvíli, kdy ještě nic nemohlo tušit o hrůzách 1. světové války), ale nezadržitelně se blíží, detemínován vědomím hrůz právě tohoto století, k jeho konci; bývá s obavou, aby mu bylo dopřáno onen čas naplnit. Sýs ve Stroji času zachytil „v průřezu“ právě tento klus doby. Návraty do minulosti, do té lepší, kdy nad vším se klenulo dětství, jako by se snažil pozastavit nelitostný časův běh svým strojem času: zážitek, který tam chyběl.

Stroj času připravovaly především tři poémy, které jsou na této desce: Dlouhé sbohem, formulující smysl básnickovy tvorby, Americký účet, resumé jedné etapy tvůrčí cesty, a především Šest lidí v bytě, který je zásadnější rozběh k široce panoramatickému pásmovému dějeběru, Šest lidí v bytě. I v těchto básních, byť v menší intenzitě než ve Stroji času, pracuje Sýs metodou odkazů na básníky, kteří mu předcházeli. Na první pohled by se mohlo zdát, že tento odkaz je příklon k tradici, k autorům, kteří ho oslovili, ubírá Sýsova tvorba osobitost a originalitu. Byl by to klamný dojem: Sýs je naopak jednou z nejvýraznějších individualit nové české poezie. V tomto díle napětí mezi příklonem k tradici a nalezením vlastního hlasu (v tématu, v jeho vidění a uchopení, v básnickém pojmenování) je krásné tajemství Sýsovy poetiky, jeho poezie. Sýs touží hrdě po kontinuitě, být v řadě; do té řady však přichází s tváří a hlasem, které tam chyběly.

■ Určující rysy Sýsova osobnostního vkladu do literatury vidíme v jeho propadání se do dětství; umožňuje mu to, aby stále žil v dětském světě a viděl jako v prvním pohledu;

■ v principu hry, který mu dovoluje propojit nečekané, nevyklé, nové;

■ v jeho obraznosti, sycené výtvarným viděním (má bytostný vztah především k malířům nové civilnosti, ke Kamilu Lhotákovi a Františku Grossovi), v obraznosti, která je hmatatelná — pracuje s konkrétními prvky předmětného světa tohoto času a přitom má křídla: nejsou už Ikarova, Sýsův romantismus z rodu Orvilla Wrighta;

■ v jeho erotice, která balancuje na hranici sexuality, v jejím smyslu pro humor, ironii i sebeironii, sarkasmus, vtip: šíří se neviditelnou nakažlivostí ucházejícího plynu;

■ v jeho „obrábění“ jednoho tématu, ale tématu zásadního: jde o sobě v souvislostech tohoto světa (já a svět, svět ve mně).

Zbývá snad už jen opsat několik základních údajů:

KAREL SÝS, narozen 26. 7. 1946 v Rychnově nad Kněžnou, od roku 1953 žil v Písku, roku 1964 přišel do Prahy na Vysokou školu ekonomickou, kde absolvoval roku 1970; od roku 1974 je redaktorem týdeníku Tvorba (od roku 1982 její literární přílohy Kmeň Dosud vydal sbírky: Newton za neúrody jablek (1969), Pootevřený anděl (1972), Dlouhé sbohem (1977), Nadechni se a leť (1979), rozšířené vydání 1980; jde o básně inspirované kresbami a obrazy Kamila Lhotáka), Americký účet (1980); sebrané články a studie v knize Básník a spol. (1981), rozhovory s výtvarníky v knize Návštěvy v ateliéru (1981; s J. Pelcem).

Vladimír Justl